

Kulturhistorisk värdering av Broängsbadet i Kristinehamn

Kersti Berggren

Dnr: 10240-444

VÄRMLANDS MUSEUM

Box 335

651 08 Karlstad

Tel: 054 - 701 19 00 Fax: 054 - 701 19 98

E-post: museet@varmlandsmuseum.se www.varmlandsmuseum.se

© 2009 Värmlands Museum

Broängsbadet i Kristinehamn, kulturhistorisk värdering

Inledning och bakgrund

Föreningen för byggnadskultur i Kristinehamn har i brev till Länsstyrelsen i Värmland 2010-10-11 väckt fråga om att förklara Broängsbadet i Kristinehamn för byggnadsminne. Länsstyrelsen har i brev 2010-10-18 Dnr 432-4975-2010 till föreningen begärt kompletterande uppgifter kring vilka omständigheter som åberopas för att byggnaden ska förklaras som byggnadsminne och varför *byggnaden kan anses vara synnerligen märklig ur ett nationellt perspektiv*. Föreningen har därefter vänt sig till Värmlands Museum med förfrågan om att komplettera ansökan med hjälp av den beskrivning och fotodokumentation av Broängsbadet som museet initierat.

Värmlands Museums uppfattning

Värmlands Museum anser att Broängsbadet i Kristinehamn, fastighet Svinavallen 1, är en mycket god representant för en offentlig byggnad som uttryck för det moderna välfärdssamhället under 1960-talet. Värmlands Museum anser att Broängsbadet väl uppfyller kriterierna i Lag (1988:950) om kulturminnen som stadgar att *en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde* av Länsstyrelsen kan förklaras för byggnadsminne. Därtill är Broängsbadet ett betydelsefullt kronologiskt tillskott i det kulturhistoriskt värdefulla område som sträcker sig på ömse sidor om vattendragen Varnan, Inre hamnen, Korsälven och Lötälven i centrala Kristinehamn.

Motivering

Byggnadsminnets funktion är att berätta om historiska skeenden och hur samhället förändras över tid. Det är viktigt att alla delar av samhällets historia blir belyst och berättad. Syftet med byggnadsminnen är att bevara spår av historien så att vi också förstår dagens och morgondagens samhälle. Vilka händelser och vilka beslut har lett oss till där vi är? Hur spelar de roll för de beslut som vi kommer att ta? Broängsbadets berättelse handlar om barn, ungdomar, handikappade, äldre, brottare och tyngdlyftare. Det handlar om vuxna som tar barn till simskolan, i en tid av optimism då samhället öppnade sig mot omvärlden.

Broängsbadet i Kristinehamn hör till en kategori byggnader som i få fall har förklarats som byggnadsminne. Därtill hör Broängsbadet till en tidsperiod (andra hälften av 1900-talet) som fortfarande är anmärkningsvärt svagt representerade bland landets byggnadsminnen. Av landets drygt 2000 enskilda byggnadsminnen är ett tjugotal rubricerade som badhus. Fyra av dess är uppförda under 1900-talet.

I Värmlands län finns för närvarande 66 enskilda byggnadsminnen. Den absolut övervägande delen av byggnadsminnena är uppförda före 1900. Det gäller också Kristinehamns sex byggnadsminnen som samtliga är från 17- och 1800-talen. Värmlands Museum anser därför att Broängsbadet i Kristinehamn väl platsar som ett av länets och landets byggnadsminnen, genom att spegla en annan del av vår gemensamma kulturhistoria än den som representeras av nuvarande urval byggnadsminnen.

Kulturhistorisk värdebeskrivning av Broängsbadet

Sammanfattning

Broängsbadet är ett anslående tidsdokument för det svenska välfärdssamhället vid mitten av 1900-talet.

- Den ljusa och öppna arkitekturen förmedlar berättelsen om medborgaren som frimodigt och med demokratin som grund tar synlig plats i samhällets offentliga rum.
- Broängsbadets läge och arkitektur förmedlar att byggnaden och dess funktion är gemensam för alla medborgare att bruka. Ingen medborgare skulle vara förmer och ingen skulle känna sig underordnad. Broängsbadets arkitektur är öppen och lågmäld, och samtidigt utformat att i enlighet med välfärdssamhällets socialpolitiska ambitioner fungera för människor med särskilda behov.
- Broängsbadet är byggt i en tid när många medborgare ännu inte hade den bostadsfunktionella standard med badrum som idag är en självklarhet. Broängsbadet erbjuder detta utan pekpinnar.
- Broängsbadet ritades av arkitektfirman Havstad, Hollström, Lindell AB vilka var flitigt anlidade i Värmland vid denna tidpunkt, med uppdrag för Rottneros park, kyrkor, skolbyggnader m.m.
- Broängsbadet är ett bra exempel på hur internationella och nationella arkitektoniska influenser kan få en självständig, lokalt förankrad utformning.
- Broängsbadets konstnärliga utsmyckning utfördes av konstnären Ingemar Lööf, verksam i Kristinehamn och av stor betydelse för ortens kulturliv.
- Broängsbadet är välbevarat med autentiska ytskikt och inventarier. Ursprunglig disposition och plan är bevarad.

Historik

Broängsbadet uppfördes 1964 som en ersättning för ett äldre badhus. Arkitektur, val av konstruktion och val av material och utsmyckning speglar utomordentligt tydligt 1960-talets samhällsbygge. Tidens politiska ambitioner både på ett nationellt och lokalt plan var en satsning på medborgarens vardagliga välfärd. Medborgaren skulle tillförsäkras goda bostäder, bra lekplatser, god sjukvård, tillgång till idrottsplatser och andra rekreationsplatser. Staten angav ramarna men det ålåg kommunerna att genomföra programmet. Byggandet av Broängsbadet är ett fint exempel på Kristinehamns kommuns ambitioner för sina medborgare under 1960-talet.

Inom byggandet styrde man mot industriell produktion för att ta bort tunga och farliga moment. Inslag av hantverk reducerades till förmån för gjutning och prefabrikation, vilket avspeglas i Broängsbadets arkitektur och konstruktion. Efter andra världskrigets stängda gränser och nationalistiska motsättningar skulle medborgaren bli internationell och gränsöverskridande. Byggnadsmaterialen och ytskikt skulle inte betona de lokala tillgångarna utan den internationella tillhörigheten. I Broängsbadet valde man exempelvis curtain-wall konstruktioner med bröstningar av lackerad aluminium, ett internationellt gångbart material.

Det finns ett flertal offentliga byggnader runt om i landet som Broängsbadet refererar till. Nämnas kan konstfackskolan i Stockholm (1959), arkitekt Gösta Åbergh och skatteskrapan i Stockholm (1960), arkitekt Paul Hedqvist. Dessa

svenska arkitekter hämtade i sin tur inspiration från exempelvis Lever house, uppfört 1952 på Manhattan i New York.

Tekniskt skick, ursprunglighet och autenticitet

Byggnadskroppen är uppdelad i flera något förskjutna volymer vilket ger ett lätt och öppet intryck

Det ljusgula fasadteglat understryker byggnadens lätthet och välkomnande attityd. Curtain-wall fasaderna låter ljuset flöda in i bassänghallen samtidigt som de badande har en så gott som obruten kontakt med omgivande park och vattendrag. Intrycket blir det motsatta mot äldre tiders högtidliga och auktoritära offentliga byggnader. I tidens anda har arkitekterna valt ett flertal och delvis nya material. Val av material har präglats av stor omsorg, och de har stått emot slitage väl.

Broängsbadet är väl underhållet genom åren. Vad som har skett är några tillägg (läktare och nytt golvmaterial i bassänghallen exempelvis) där val av material, teknik och utförande inte präglas av samma omsorg om kvalitet och helhetsintryck som ursprungligt utförande. Dessa tillägg kan dock i många fall enkelt tas bort. Som helhet präglas Broängsbadet av en hög grad av autenticitet beträffande funktion, teknik, utförande och materialval.

Nyligen gjorda besiktningar har konstaterat ett förväntat underhållsbehov. Konsulter inom byggnadsunderhåll, ventilation och VVS har sammanlagt konstaterat att Broängsbadet *för att behålla sin funktion och status som badhus* hade behövt åtgärdas beträffande tillgänglighet, avloppssystem, bakteriestatus (legionella), yttre träpanel, takets tekniska skick m.m. Vid en förändrad funktion kvarstår en del av dessa åtgärder, några faller bort och andra tillkommer.

Broängsbadets lämlighet för annan användning

Värmlands Museum bedömer att Broängsbadets trots sin ursprungliga specialfunktion, är väl lämpat till annan användning. Förekomsten av såväl ljusa och rymliga utrymmen som mörka utrymmen torde göra byggnaden användbar för offentliga, publika ändamål. Den ljusa bassänghallen kan ha en publik funktion, de mörka delarna kan användas till arkiv och förvaring, medan hela eller delar av omklädningsutrymmena kan användas dels som arbetslokaler, dels som publika utrymmen.

Beskrivning av Broängsbadet i Kristinehamn

Broängsbadet invigdes den 20 december 1964, uppfört ungefär på platsen för ett tidigare hamnmagasin.

Arkitekter var Havstad, Hollström, Lindell AB, huvudentreprenör Nya Asfalt AB.

Badhusets är placerat på en udde och omges på tre sidor av vatten. Nordväst om badhuset finns parkeringsplatsen som man når via avfart från Albinvägen/Norra

Stationsgatan. Till fots når man badhuset också österifrån från Norra Hamngatan, och västerifrån via gångtunnel under Västra Ringvägen. I parken söder om badhuset finns ett återstående hamnmagasin som nu inrymmer Ölme diversehandel och kafé. Hamnmagasinet ägs av kommunen men verksamheten drivs på entreprenad. Strax intill hamnmagasinet står ett verk av skulptören Carl Nesjar, i form av en fontän som vintertid förvandlas till en isskulptur.

Byggnaden; utvändigt

Byggnadens stomme är platsgjuten betong. Byggnadskroppen är rektangulär med en uppskjutande, också rektangulär, del som är något indragen i förhållande till det nedre partiet och invändigt bärs av fristående pelare. Det sydvästra hörnet av nedre delen av byggnaden är också något indraget. Fasaderna utgörs dels av en

curtain-wall konstruktion, dels gult fasadtegel. Curtain-wall konstruktionen består omväxlande av glas och lackerade aluminiumplåtar mellan aluminiumreglar. Balken som curtain-wall konstruktionen vilar på är inklädd med samma typ av småskalig mosaik som används som golv- och väggbeklädnad i byggnadens inre.

Byggnadens uppskjutande del har tre uppglasade fasader med fönsterband (curtain-wall konstruktion) och en sluten fasad mot väster. Fönstren har inre bågar av ädelträ (teak), och yttre bågar av aluminium. Fasaden avslutas uppåt med ett band av korrugerade galvaniserade och lackerade stålplåtskivor som också täcker takkonstruktionen.

Entrésidan mot norr har en curtain-wall fasad i hela sin utsträckning, förutom hörnpartiet i nord-väst som är klätt med fasadtegel. Fasaden avslutas upptill av ett

band korrugerade galvaniserade och lackerade stålplåtskivor.

Östra fasaden mot Inre hamnen och Korsälven har i sin nedre del ett sockelparti inklätt med fasadtegel, ett fönsterband (curtain-wall konstruktion), och ett avslutande band av korrugerade galvaniserade och lackerade stålplåtskivor. I sockelpartiet finns nio kvadratiska fönster och en entré till souterrängplanet.

Södra fasaden mot Korsälven har ett sockelparti inklätt med fasadtegel, ett fönsterband (curtain-wall konstruktion), och ett avslutande band av korrugerade galvaniserade och lackerade stålplåtskivor. I sockelpartiet finns fönster och entré mot träningslokalen i souterrängplan. Ovanpå den låga delen av byggnaden mot söder finns en takterrass, tillgänglig invändigt via trappa och hiss. Västra delen av södra fasaden är helt sluten.

Västra fasaden av Broängsbadet har den mest slutna karaktären. Fasaden är klädd med fasadtegel med fönsterband i souterrängplan samt första och andra våningen. Fönsterbågarna är ut- och invändigt av ädelträ (teak). Burspråkets fönster har inre bågar av aluminium.

Taket är ett låglutande pulpettak som är helt dolt från utsidan genom bandet av korrugerad galvaniserad och lackerad stålplåt.

Byggnaden; invändigt

Entréhallen i två plan med trappa upp till bassängerna ligger mot norr. Från entréhallen når man också via ramp souterrängplanet med teknisk utrustning, verkstadsutrymme, kontor och personalutrymme. Entréhallen pryds på sin östra kortvägg av ett originalkonstverk, en relief utförd på plats 1964 av Kristinehamnskonstnären Ingemar Lööf. I entréhallens andra plan fanns ett kafé.

Bassänghallen har två bassänger och fasta sittplatser för 250 personer. Vid behov kan ytterligare 200 sittplatser ordnas. Bassänghallen har fönster i tre väderstreck; söder, öster och norr. Vid södra väggen når man via en invändig trappa takterrassen.

Bassängerna är gjutna och inklädda med kakel. Den lilla undervisningsbassängen har ett enhetligt vitt kakel, medan den stora bassängen har ett vitt kakel med banorna markerade med svart, dekorativt applicerat, kakel. Runda inspektionsfönster i bassängkanterna förstärker det dekorativa intrycket. Ursprungligen var golv och mellanrummen mellan åskådarbänkarna belagda med småskalig, gråskiftande kakelmosaik. Där vägg möter åskådarbänkar finns en bård

i brunt, högglossigt stående klinker.

Den slutna långväggen bakom åskådarbänkarna ovanför klinkerplattorna, dekorerades av konstnären Ingemar Lööf med en relief vitt i vitt. Det abstrakta mönstret ger en mjuk och varierad skuggverkan, ett av Ingemar Lööfs signum som konstnär.

Badhuset har två avdelningar för omklädning; en för kvinnor och en för män. Den ena avdelningen ligger i samma nivå som bassängerna, den andra en trappa upp. Var kvinnornas respektive männens avdelningar har legat har alternerat genom åren. Båda avdelningarna har generösa ytor för omklädning, tvagning, dusch och bastu. Det har funnits sitthytter (originalbåsen finns kvar) och rum för solarier. Golven var ursprungligen klädda med golvklinker med reliefmönster. Väggarna är

upp till dörrarnas överkant klädda med kakel.

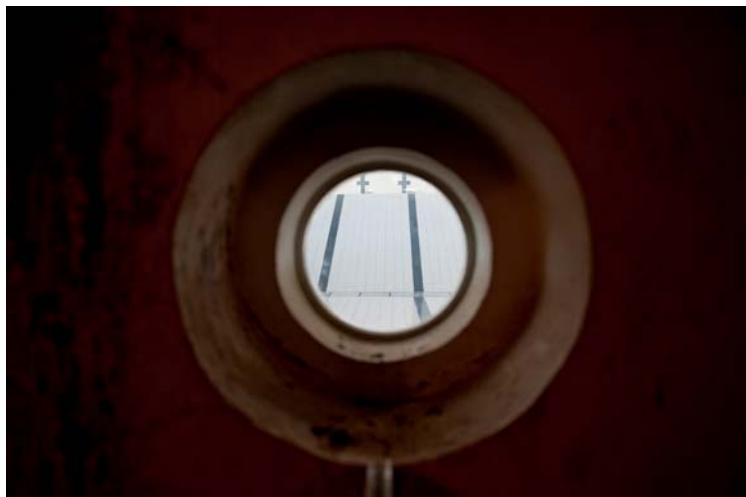
I souterrängplanet finns rum för en motionshall och träningslokal, stor nog för godkända tävlingar i brottning och tyngdlyftning.

I souterrängplanets två nivåer finns badhusets tekniska utrustning; vattentankar och reningstankar, verkstadsutrymme, rum för klor,

ventilationsanläggningar, hetvattentankar m. m. I souterrängplanet finns också personalutrymmen för män respektive kvinnor, och ett mindre kontorsutrymme för den tekniska personalen.

Undersökningens genomförande

Kersti Berggren, arkitekt och enhetschef vid Värmlands Museum, har två gånger besökt Broängens badhus som del av undersökningen av det kulturhistoriska värdet. Vid det andra tillfället deltog också Lars Sjöqvist, fotograf vid Värmlands Museum. Badet visades av Christer Lilja, biträdande fastighetschef i Kristinehamns kommun samt en av kommunens tekniker och fastighetsskötare.

Entréhall med Ingemar Lööfs utsmyckning av östra väggen

Bassänghallen, sittplatser, kakelmosaik

Lilla bassängen

Stora
bassängen

Omklädningsavdelning

Träningslokal

Entrén

